

Kulturförvaltningen
Tjänsteskrivelse till kulturnämnden

Datum:
2021-02-23

Diarienummer:
KTN-2021-00034

Handläggare:
Pia Sörås Staflin, Anna Röst

Rev KTN AU
2021-03-17

Yttrande över detaljplan för Norra Hovstallängen

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

1. **att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för Norra Hovstallängen.

Ärendet

Detaljplanen syftar till att möta behovet av förskola, skola och idrottshall i Kungsängen, möjliggöra ytterligare kontor och centrumfunktioner samt ett underjordiskt garage samt bevara bebyggelse med höga kulturvärden såsom Köttinspektionen, där kulturhusverksamhet drivs med stöd av kulturnämnden, och det så kallade Busstornet. I planen föreslås dock rivning av den q-märkta byggnaden verkstaden /garaget. Kulturförvaltningen konstaterar därför att förslaget till detaljplan har vissa brister avseende hanteringen av planområdet som en del av Uppsalas kulturarv. Övergripande bedömning och utredning av områdets kulturvärden saknas och ställningstagandet att riva verkstaden/garaget motiveras svepande och utan tydligt underlag. Kulturförvaltningen föreslår därför att •planen kompletteras med en sakkunnig utredning som visar den q-märkta verkstaden/garagets kulturvärden. Avvägningen om byggnaden ska rivas eller inte bör utgå ifrån en sådan utredning. Planen bör även kompletteras med en tydliggjord avvägning mellan de kulturvärden som går förlorade och de allmänna intressen som tillgodoses genom planens genomförande.

Beredning

Ärendet har beretts av kulturförvaltningen med hjälp av Anna Röst, konsult kulturarv.

Föredragning

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för Norra Hovstallängen i samrådsskede 22 januari – 5 mars 2021. Förlängd svarstid har beviljats till 26 mars.

Detaljplanen syftar till att möta behovet av förskola, skola och idrottshall i Kungsängen, möjliggöra ytterligare kontor och centrumfunktioner samt ett underjordiskt garage samt bevara bebyggelse med höga kulturvärden.

Planområdet utgörs idag av bussdepå för Uppsala buss med tillhörande verkstäder/garage inklusive ett par kontorsbyggnader av olika ålder samt den äldre köttbesiktningsbyrån - nuvarande kulturhuset Köttinspektionen som drivs med stöd av kulturnämnden.

Köttinspektionen och den fastighet den står på kommer inte att ingå i det planerade försäljningspaketet inom planområdet utan fortsätta vara i kommunal ägo. Intill Köttinspektionen planeras ett torg för att skapa en mötesplats och ingång till området. Ambitionen med planbestämmelserna är att Köttinspektionen fortsättningsvis kan innehålla kulturella verksamheter som också kan stärka det nya torgets, och områdets, identitet. Planen anger centrumverksamhet som markanvändning

Det så kallade Busstornet kommer enligt planförslaget att ligga på den nya skolgården i nära anslutning till skolbyggnaden. Byggnaden bedöms kunna utvecklas som en del av den kommande skolverksamheten alternativt föritids- och föreningsverksamhet efter skoltid.

Kulturarv i planområdet

Kungsängen – tidigare Islandet – var ursprungligen ängs- och åkermark som under medeltiden tillhörde kungsgården i Uppsalas sydligaste del. Under sent 1800-tal började området bebyggas, och i en stadsplan 1921 avsattes området för industriändamål. Från 1900-talets början bestod Kungsängen av industribyggnader i mindre och större skala företrädesvis i puts och tegel. Under seklets gång har kontorsbyggnader och på senare år även bostadskvarter tillkommit.

Kungsängens karaktär av tidigt industriområde med lång kontinuitet har varit en specifik och tydlig del av innerstadens identitet under många decennier, men är nu stadd i kraftig omvandling. Avläsbart idag är fickor av industriområdets låga byggnadsvolymer (och den avsevärt mer voluminösa Ångkvarn) vilka genom översiktsplanen och planprogrammets (dnr 2005/20003-1) förverkligande i stort ersätts av en sammanhängande kvartersstad med ny funktion.

Planområdet är beläget strax utanför gränsen för riksintresseområde C40A Uppsala innerstad. Det är värt att notera att riksintresseområden för kulturmiljövärden kan bedömas som utsatta för påtaglig skada av förändringar som sker utanför riksintresseområdets gräns. Ett av de bärande uttrycken för riksintresset är siktlinjerna in mot staden och Uppsalas märkesbyggnader.

Inom Kungsängen och planområdet specifikt har flera byggnader tidigare bedömts som kulturhistoriskt värdefulla och har skyddsföreskrifter i befintliga detaljplaner. I planen berörs Köttinspektionen och det s k Busstornet med sammanbyggt verkstad/garage.

Köttinspektionen är ritad av Gunnar Leche, byggd 1929 i den karakteristiska klassicerande stil som ses i flera av hans märkesbyggnader i Uppsala. Busstornet, Uppsala buss kontorsbyggnad byggdes 1947 med säteritak och i en representativ

funktionalistisk arkitektur är sammankopplad med garage/verkstadsbyggnad. Busstornet och verkstaden/garaget tillkom under Leches tid som stadsarkitekt och är hans verk, enligt verkförteckningen i Gunnar Leche - stadsarkitekt. Byggnaderna har således höga arkitekturhistoriska värden och identitetsvärden för Uppsala stad, samt minner om stadens utveckling som centralort och transportsystemets betydelse för densamma. Samtliga byggnader är q-märkta i den befintliga detaljplanen från 1989.

I planen anges att kontorsbyggnaden i hörnet Kungsgatan – Strandbodgatan, det s k Navet inte tidigare är utpekad som en värdefull byggnad men kan komma att bli det som en representant för postmodern arkitektur från 1990-talet.

Kulturarv i planförslaget

Avseende riksintresset för kulturmiljövården och siktlinjerna in mot Uppsala stad har en siktstudie utförts. Bedömningen är att planen medför liten påverkan på riksintresset.

Övergripande är ställningstaganden kring kulturarvet i planområdet som helhet i övrigt utsagda i planbeskrivningen. Det är dock tydligt att ställningstaganden har gjorts, som bygger på det tidigare planprogrammet som senast antogs 2009 (reviderad form av äldre planprogram). Planförslaget ger byggnaderna Köttinspektionen, Busstornet och Navet rivningsförbud samt skydd- och varsamhetsbestämmelser. Den q-märkta verkstaden/garaget som är sammanbyggt med Busstornet rivs genom planens genomförande.

Inom planarbetet har en antikvarisk förundersökning av Busstornet och en kulturhistorisk förundersökning av Navet framtagits (båda utförda av White). Avgränsningen av de två undersökningarna tycks bygga på en förutbestämd inriktning att de två utgör de byggnader som kan bevaras och vars värden behöver definieras närmare, medan verkstaden/garaget inte utreds då byggnaden ska rivas. Köttinspektionen ansågs sannolikt som självklar att bevara, och ingen separat utredning är gjord.

Kulturförvaltningens bedömning

Kulturförvaltningen instämmer i planarbetets bedömning att planen medför liten eller ingen påverkan på riksintresset C40A Uppsala stad (som den är belägen utanför). Det innebär dock inte att den inte har negativ påverkan på kulturarvet.

Kulturförvaltningen konstaterar att förslaget till detaljplan innehåller en uttalad ambition att bevara byggnader som är kulturhistoriskt värdefulla. Tre byggnader förses med rivningsförbud och utförliga skydd- och varsamhetsbestämmelser, vilket är mycket positivt. Det är lovligt att även ha en framåtblickade ansats i arbetet och ta höjd för att postmoderna byggnader av särskild verkshöjd (Navet) kan komma att tillskrivas höga kulturhistoriska värden i framtiden.

Kulturförvaltningen konstaterar dock att förslaget till detaljplan trots detta brister avseende hanteringen av planområdet som en del av Uppsalas kulturarv. Ingen övergripande bedömning eller utredning av områdets kulturvärden har gjorts, och ställningstagandet att riva den q-märkta byggnaden verkstaden/garaget motiveras svepande och utan tydligt underlag. Plantexten hänvisar kortfattat till det reviderade planprogrammets (2009) utsaga att byggnaden är i dåligt skick, och anger vidare att den är låg och upptar stor yta (och således är problematisk för planens syfte). I planprogrammet anges att byggnaden är i dåligt skick men ingen källa till detta

påstående finns, och ingen utredning har gjorts inom planarbetet. Samtidigt nedtonas byggnadens kulturvärden genom att Leches namn inte nämns, och värdena inte heller utreds inom planarbetet, trots den befintliga q-märkningen.

I det reviderade planprogrammet för Kungsängen från 2009, i visionen för Kungsängen, (s. 4) uttalas att ”Historien visar att synen på hur stadens utbyggnad ska ske ständigt förändras”. Det är en viktig poäng, inte minst i relation till kulturvärden.

Kulturmiljöutredningar är färskvara – kulturmiljöer, dess omgivningar, planer framåt, synen på vad som är värdefullt och hur de kan brukas förändras över tid.

Oaktat den avvägning av allmänna intressen som kommunen ska göra i utformandet av ett planförslag, och dess utfall, bör samtliga kända värden utredas för att avvägningen och beslutet ska bli tydligt för såväl politiker som medborgare. Argumentationen för, som i det här fallet – rivning av en q-märkt byggnad av Gunnar Leche - bör tydliggöra vad som går förlorat i form av den enskilda byggnaden och dess sammanhang.

Kulturförvaltningen ser mycket positivt på att planen lyfter värdet av fortsatt publik kulturverksamhet i Köttinspektionen och att en mötesplats i form av ett torg planeras i anslutning till byggnaden vilket kommer öka synlighet och tillgänglighet för verksamheten. Kulturförvaltningen vill dock lyfta även själva byggnadens behov av tillgänglighetsanpassning. I kulturnämndens lokalförsörjningsplan anges att en fritidsklubb ska startas i anslutning till skolverksamheten. Kulturförvaltningen ser att det så kallade Busstornet skulle kunna vara intressant för denna typ av verksamhet. Byggnaden skulle också kunna utvecklas till att rymma fritids- och föreningsverksamhet för alla åldrar.

Planområdet planeras bli aktuellt för offentlig konst och konstprogram för detta område samt angränsande utvecklingsområden ska tas fram inom ramen för kommunens arbete med offentlig konst.

Kulturförvaltningen konstaterar att:

- Kontorsbyggnaden och verkstadsbyggnaden bildar en gemensam helhet, med arkitekturhistoriska värden (q) och med Gunnar Leche som upphovsman
- Kulturhistoriska värden kan också kopplas till viktiga funktioner i stadens 1900-tals infrastruktur (spårvagn, buss)
- Ingen övergripande bedömning eller utredning av områdets kulturvärden har gjorts, och ställningstagandet att riva den q-märkta byggnaden verkstaden/garaget motiveras svepande och utan tydligt underlag. En fördjupad utredning bör göras, innan beslut om byggnadens framtid fattas.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i detta ärende.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse 2021-02-23

Bilaga 1, Samrådsyttrande – Detaljplan för Norra Hovstallängen

Planhandlingar finns att hämta på:

<https://bygg.uppsala.se/samhallsbyggnad-utveckling/detaljplanering/avslutade-samrad-eller-granskning-2021/>

Kulturförvaltningen

Sten Bernhardsson
Direktör, chef för kulturförvaltningen

Datum: 2021-02-23
Rev KTN AU 17 mars

Diarienummer:
KTN-2021-00034

Plan- och byggnadsnämnden

Samrådsyttrande detaljplan Norra Hovstallängen (PBN- 2017-000789)

Kulturnämnden har tagit del av rubricerade planförslag och vill anföra följande.

Kulturnämnden instämmer i planarbetets bedömning att planen medför liten eller ingen påverkan på riksintresset C40A Uppsala stad (som den är belägen utanför). Det innebär dock inte att den inte har negativ påverkan på kulturarvet.

Kulturnämnden konstaterar att förslaget till detaljplan innehåller en uttalad ambition att bevara byggnader som är kulturhistoriskt värdefulla. Tre byggnader förses med rivningsförbud och utförliga skydd- och varsamhetsbestämmelser, vilket är mycket positivt. Kulturnämnden välkomnar också att ett torg anläggs i anslutning till en av dessa byggnader – Köttinspektionen, vilket är ett kulturhus med publik verksamhet som drivs med stöd av kulturnämnden. Torgytan kommer att ge verksamheten större synlighet och möjliggöra kulturaktiviteter även utomhus.

Det är lovvärt att även ha en framåtblickade ansats i arbetet och ta höjd för att postmoderna byggnader av särskild verkshöjd (Navet) kan komma att tillskrivas höga kulturhistoriska värden i framtiden.

Kulturnämnden konstaterar dock att förslaget till detaljplan trots detta brister avseende hanteringen av planområdet som en del av Uppsalas kulturarv. Ingen övergripande bedömning eller utredning av områdets kulturvärden har gjorts, och ställningstagandet att riva den q-märkta byggnaden verkstaden/garaget motiveras svepande och utan underlag. Plantexten hänvisar kortfattat till det reviderade planprogrammets (2009) utsaga att byggnaden är i dåligt skick, och anger vidare att den är låg och upptar stor yta (och således är problematisk för planens syfte). I planprogrammet anges att byggnaden är i dåligt skick men ingen källa till detta påstående finns, och ingen utredning har gjorts inom planarbetet. Samtidigt nedtonas byggnadens kulturvärden genom att Leches namn inte nämns, och värdena inte heller utreds inom planarbetet, trots den befintliga q-märkningen.

I det reviderade planprogrammet för Kungsängen från 2009, i visionen för Kungsängen, (s. 4) uttalas att "Historien visar att synen på hur stadens utbyggnad ska ske ständigt förändras". Det är en viktig poäng, inte minst i relation till kulturvärden. Kulturmiljöutredningar är färskvara – kulturmiljöer, dess omgivningar, planer framåt, synen på vad som är värdefullt och hur de kan brukas förändras över tid.

Oaktat den avvägning av allmänna intressen som kommunen ska göra i utformandet av ett planförslag, och dess utfall, bör samtliga kända värden utredas för att avvägningen och beslutet ska bli tydligt för såväl politiker som medborgare. Argumentationen för, som i det här fallet – rivning av en q-märkt byggnad av Gunnar Leche - bör tydliggöra vad som går förlorat i form av den enskilda byggnaden och dess sammanhang.

Kulturnämnden konstaterar att:

- Kontorsbyggnaden och verkstadsbyggnaden bildar en gemensam helhet, med arkitekturhistoriska värden (q) och med Gunnar Leche som upphovsman
- Kulturhistoriska värden kan också kopplas till viktiga funktioner i stadens 1900-tals infrastruktur (spårvagn, buss)
- Ingen övergripande bedömning eller utredning av områdets kulturvärden har gjorts, och ställningstagandet att riva den q-märkta byggnaden verkstaden/garaget motiveras svepande och utan tydligt underlag.

Utifrån detta föreslås att:

- En fördjupad utredning bör göras innan beslut om byggnadens framtid fattas.

I kulturnämndens lokalförsörjningsplan anges att en fritidsklubb ska startas i anslutning till skolverksamheten. Kulturnämnden ser att det så kallade Busstornet som föreslås för denna typ av verksamhet skulle kunna vara intressant för ändamålet. Byggnaden skulle också kunna utvecklas till att rymma fritids- och föreningsverksamhet för alla åldrar.

Planområdet planeras bli aktuellt för offentlig konst och konstprogram för detta område samt angränsande utvecklingsområden ska tas fram inom ramen för kommunens arbete med offentlig konst.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Samuel Lundström
Nämndsekreterare